

schien ge-
isplaatste
een dam
oter wor-
intellectu-

ende, om
bespreking
kelijkheid
s, om de
benaderen.

om prin-
n. De be-
r aan te
roeger ge-

op, dat we
rwere lte-
s bedregt,
die van
de jeugd,
opvoeding
g, waarin
Misschien
ng tot het
der rippere
ift aan de
dan juist
k door po-
gen, dezen
ngere door
onderschei-
en wat in
is. En dan
venden ar-
maar eerste
des harten
plaats voor

chologische
heid voor-
in de ver-
natuurlijk
ewijst van
kelijk aan
delijken.
ing gewekte
het leven
kt de voet-
jkt uit het
dan weer
nbank van
ander ver-
leven in de
te de dood
le ver van
en dat hij
e literatuur
st waar ze
zoals het
sultaten uit
dingen. En
feiten deze
n zien. En
een opzet-
ingezet dui-
daar, valt
s getuigenis
tingen met
volgen wor-
lens-romans,
s gestreken
id weg, die
s door ruwe
onden. Wat
in zich, die
l, waarmede
id te ver-

toestanden
oorzakelijk
an opnieuw
gs de lijnen,
trekt. Men
opzichte van
len en dan
ratuurofging
oorzaak ligt
deloos zoe-
zoo herhaal-
jen is, kan
buiten den
e vinden is
ver deze en
den jongen
at heeft, dan
literatuur en
stellen voor

werken zijn,
m'n artikel
of den weg
ten van het
de uitkomst
i of leerling
ij den toorn
n weder tot
werken, aan
e literatuur.

Ik zeg natuurlijk niet, dat men om deze dingen te bespreken grijpen moet naar de moderne letterkunde als het bij uitstek geschikte middel. Maar, uitgaande van het feit, dat we rekening moeten houden met een tijdsverschijnsel als deze literaire kunst is en afzonderlijke boekbespreking dan het eenige middel is, dat de christelijke opvoeding ten deze gebruiken kan, tracht ik te bewijzen, dat dit min of meer ons opgedrongen zwaard in bepaalde gevallen tot een ploegijzer om te smeden is.

Enkele voorbeelden kunnen dit beweren versterken. In het reeds genoemde boekje „Angelina's huwelijk" komt de passage voor van Zaccaria's sterven (Zaccaria Banfi is de oude, blinde oom van Angelina). De beschrijving is breed genoeg en de stemmen weergave goed, maar het tooneel is hopeloos arm. Als de dood komt, die aan alle levensberoering in de menschenziel een einde maakt, is er voor de analyseerende gave der psychologische kunst geen stof meer en moet zij haar kracht wel gaan zoeken in de ontleding van personen en toestanden rondom. De dood is haar immers een groot mysterie, dat nergens houvast geeft voor berekening en conclusie. En de groote bron, die haar beschouwing voedde, de menscheijkheid van den mensch, vloeit leeg met het wijken der levenskracht. Daarom is zoo'n tooneel zoo arm, zoo zielloos. Van Zaccaria zelf hoort ge niets. Alle nadruk valt op Tito en Angelina, wier te voren behandelde verhouding vooral aan dit sterfbed eigenaardig uitkomt. Een bijzaak dus in dit verband, maar die hoofdzaak wordt, omdat wat wezenlijk hoofdzaak is boven de bevalling der psychologische analyse ligt. Als ge dit bij uw bespreking hebt aangevoeld, stel dan eens het sterven van een christen daartegenover. Dan kunt ge laten uitkomen dat christelijke kunst in de teekening van zulk een tafereel in de essentie staat van haar kracht. Lees b.v. eens, voor ge met het boekje van Margot Antink verder gaat, de eerste hoofdstukken van het werk van Mevr. van Hoogstraten-Schoch „Renata". Daar vindt ge veel gelijkheid met de verhoudingen, die de moderne literatuur schept. Het sterven eener jonge moeder wordt daar geteekend, die nauwelijks 20 jaren oud is, over wier korte leven reeds de sombere schaduwen vielen van de smart. Getrouwd met een ongelovige, tegen den zin van haar vader, die daarom de hand van haar aftrok, is ze in den vreemde, ver van het vaderland, weduwe geworden. Niemand kent ze dan de vrouw, bij wie ze inwoont en den ouden dokter, die haar medische hulp verleende bij de geboorte van haar kindje en die nu bij haar sterfbed staat. De tragiek is wel heel groot en de uitbeelding verdienstelijk; de ontroering, die echte kunst wekt, gaat aan uw ziel niet voorbij. De stervende vreest den dood echter niet, omdat ze hare zonden door het verzoenend sterven van Christus voor Gods aangezicht bedekt weten mag en ze geeft zich willig over in Gods hand, ofschoon ze haar kindeke gansch alleen achterlaten moet in een vreemd land. Ze spreekt over dit alles met den dokter en dat gesprek nu, waardoor alle aandacht valt op de stervende, is de tegenstelling, die ge tegenover Zaccaria's sterven plaatst. Dan ziet de jonge medelezer meer, dan zij hem kunt zeggen. Of, lees eens dat literair bijzonder verdienstelijk stukje van den bekenden christelijken schrijver W. G. v. d. Hulst „Het verhaal van den kassier". De moderne kunst zou, pessimistisch als ze is, hier niets dan zwartheid, donkerheid zien en weergeven. Wat anders biedt haar ook een tooneel als hier beschreven wordt: een Fransch soldaat, die met het zwaar geteisterde overschot van Napoleons leger de barre Russische sneeuwvlakten zoekt te ontkomen naar beter oord, maar, door den dood besprongen, zich nog weet te slepen naar een half vergane schuur aan den wegzant en daar ineenzakt. Voor de moderne kunst is hier geen stof, maar des te meer licht glanst er voor den christen. Want die eenzame, stervende vreemdeling, daar ginds in de stuivende sneeuw van den Russischen Kerstnacht, vertelt aan een Hollandschen makker met van blijdschap tintelende ogen, dat het wonder van Bethlehem ook voor hem is opgegaan en Jezus ook voor hem werd geboren. „Jezus leeft" is zijn laatste woord, hetzelfde, waarmede ook Ellen Schulze („Renata") den doods-jordaan betrad. — Als ge zulke tafereelen op het rechte oogblik weet te grijpen en stelt tegenover de armoede der moderne literatuur, kan een bespreking, die ge over een harer producten met een jeugdigen lezer begonnen zijt, vruchten afwerpen voor de eeuwigheid.

Dan verricht ge opbouwenden arbeid.

Een andersoortige stof biedt u een boek als: „Het beloofde land" van Ina Boudier-Bakker. Daar ziet ge den zwoeger Eli, die met ontembaren wil zijn idealistisch pogen doorzet, de menschen door hun eigen arbeid gelukkig te maken, maar wien alles bij de handen afbreekt, zoodat hij, van de menschen die zich bedrogen wanen, gehaat en door den duivel der drankzucht gegrepen, vergeeten sterft. De mensch, die staat in eigen kracht! Die meent, alles te kunnen en daarbij God niet noodig heeft, die het goede beoogt, maar den oorsprong van wat alleen goed is niet kent en daarom niets dan mislukking oogst! Precies dezelfde impressie geeft de figuur van Barend in dit boek,

die alles opoffert, dag en nacht werkt, opdat z'n zoon in staat zal zijn het ideaal dat hij zich stelde te vervullen, en daarbij al z'n verwachting bouwt op dien zoon — en die nu ervaren moet dat van het groote begeeren nimmer eenige werkelijkheid worden zal, omdat de zoon gansch anders is dan hij dacht! Wat ligt er dan een weedom in dien titel „het beloofde land", hoe schrijnt die gedachte als ge de realiteit ziet. En wat staat daar dan in stralend licht tegenover het beloofde land, dat een christen in 't vooruitzicht heeft, die niet met uiterste inspanning van eigen kracht moet trachten het te bereiken en dan nog bedrogen uitkomt, maar, zonder eenige verdienste zijnerzijds uit genade veel meer ontvangt, dan hij ooit had durven hopen. Zulke tegenstelling kunt ge verbinden aan uw bespreking. Misschien is het van dat zaad, dat honderdvoudige vrucht afwerpt.

Nog een laatste voorbeeld.

Ge leest met uw leerling „'t Geluk hangt als een druiventros" en het jonge gemoed bruist op bij het telkens weer terugkeeren van de duivelachtige daden van den sluwen Genuées, Angelo Grassi. Waarom lukt toch alles dien ellendeling? vraagt hij. Is er dan geen gerechtigheid meer? Al die gestolen en met groven woeker verkregen winsten zijn toch samengebracht uit de ellende van den arme en rampspoedige? — Laat die verontwaardiging zich maar uiten, ze haant u den weg. Want, als ze zwijgt is de vore getrokken, waarin gij uw zaad uitstrooien kunt. Dan wijst ge op de ervaring van Asaf, die ook zulk een bittere analyse van 't geluk der onrechtvaardigen uitsprak, die, ondanks hun boosheid „nochtans" rust hebben en het vermogen vermenigvuldigen. Maar als hij is ingegaan in Gods heilgdom en „gemerkt" heeft op hun einde, is wat eerst een raaisel scheen geen verborgenheid meer. „Immers zet Gij hen op gladde plaatsen. Gij doet ze vallen in verwoestingen", zoo concludeert hij. En deze slotsom beantwoordt ook de verontwaardiging van het jonge hart en geeft tegelijk een levensles, die bijblijven zal.

Aan Emilia, de vrouw van den hoofdpersoon in dit boek, kunt ge de armoede doen zien van het leven zonder God, dat nergens een toevlucht weet en steeds benauwdwerd wordt. Aan Filippo, de hoofdpersoon zelf, demonstreert ge den mensch, wien het goede te doen wel bijligt, maar die het kwade doet, omdat hij mist de eenige bron der kracht, die menscheijke zwakheid overwint.

En zoo zou ik kunnen voortgaan. Ik bracht echter reeds voorbeelden genoeg bij ter verduidelijking van wat ik bedoel. Nu erken ik zeker het gevaar, dat zulk een opzettelijk bespreken van moderne literatuurproducten meebrengen kan (ik deed dit trouwens reeds eerder) maar stel daar terstond tegenover de mogelijkheid, die ik thans ontwikkelde. En als de leiding in goede handen is en de arbeid wordt verricht onder voortdurend gebed om kracht en zegen, zal de prikkel ten verdere, als een morgennevel worden verjaagd, door het licht der goddelijke genade, met zooveel heerlijke glansen over anderen opgegaan.

Dan is opbouwend werk verricht.

Amsterdam.

C. TAZELAAR.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Eenheidsbeweging.

In de achtste algemeene vergadering van de Vereeniging van Predikanten der Gereformeerde kerken in Nederland, die in September 1919 te Utrecht werd gehouden, refereerde Ds K. Fernhout van Amsterdam over de eenheidsbeweging en onze houding daartegenover. Wij hebben toen van dat referaat genoten en later het kort verslag daarvan gegeven in 't „Gereformeerd Theologisch Tijdschrift", 1919-20 blz. 231, v.v., nog eens met belangstelling gelezen. De referent dan kwam tot conclusies van zeer verre strekking. Zij gaven ook, wat wel niet anders van een man als Fernhout werd verwacht, geen onzeker geluid en eindigden niet in novelachtige onbepaaldheid. De eerste conclusie luidde: de eenheidsbeweging is naar haar historischen oorsprong geen vrucht van een verwakking des geestelijken levens bij de geloovigen, maar van een, door samenwerking van verschillende factoren ontstane algemeene mentaliteit. De volgende conclusies zijn van gelijke strekking. Toch wordt eene waardeering van dit streven in Fernhout's conclusien niet gemist. Zulk een waardeering trekt door den regel sterk hen die leerlingen zijn van prof. H. Bayvinck en ook in dezen sympathiseeren met hun groeten leeraar. In de vierde conclusie drukt zich de referent aldus uit: bij waardeering van den idealistischen trek in haar streven, bij het zoeken van heeling voor alle breuken, die niet uit de beginselen opkomen en van alle samenwerking met andersdenkenden, die niet door de beginselen verboden wordt enz. Ds Fernhout zag heel goed in dat in het streven naar eenheid bij de beweging door hem besproken en beoordeeld een idealistische trek werkte. Dat er een zoeken van heeling

uit kan spreken. Zulk zoeken kan goed zijn, indien namelijk maar gezocht wordt die breuken te heelen, die niet uit dieper liggende verschillende grondbeginselen voortkomen. Er kan en moet een streven zijn naar samenwerking, als wederom bij zulke streven de beginselen maar niet worden weggedoeld of verzwegen. Dit zal zich straks wreken! Een kleine proeve daarvan hebben wij gezien in de terugkeer van de Chr. Ger. Kerk van Amerika in 1857. Ik wil niet vergeten dat de conclusies waartoe Ds Fernhout kwam volgden op zijn referaat over de eenheidsbeweging, en daarom niet geacht mogen worden te gelden van elke beweging van dit karakter. Dit moet ik vooropstellen om niet bevooroordeeld te staan, als ik lees van zulk eene beweging uit den jongsten tijd in Engeland en Australië. De eenheidsbeweging op de Predikanten-conferentie besproken, was meer bepaaldelijk die zich in den laatsten tijd hier te lande openbaarde. Deze beweging had den eigenaardigen trek, dat zij zich opmerkkelijk sterk bewoog naar links. Zij schijnt alweer een weinig tot stilstand te zijn gekomen. Daar zijn ook eenheidsbewegingen die dien trek minder sterk vertoonen; die ook uit andere overwegingen zijn geboren. Dit laatste is vooral het geval in de nieuw gevormde rijken in Centraal-Europa. Daar schijnen de Overheden nog uit de veronderde gedachte te leven: *cujus regio ejus religio* = wiens brood ik eet, diens woord ik spreek. Daar worden de minderheden onderdrukt ook al is de regeering sterk democratisch, ja nog veel verder naar links opgeschoven. De burgervrijheden zijn nooit veilig in de hand van de geestes-kinderen der Revolutie. Wij vergeeten niet licht de ongelukkige tirade van Kappeyne van de Cappello! Men kan dan ook niet zoozeer van een eenheidsbeweging in Centraal-Europa spreken als wel van een eenheidsdwang. Toch zijn er ook nog andere motieven die een dergelijk streven naar eenheid en vereeniging in beweging kunnen brengen. Tegenover het lang niet genoeg geduchte sectewezen, dat niets schijnt te verstaan van de bede des Heeren: dat zij allen één zijn, gelijkerwijs Gij, Vader! in Mij, en ik in U, dat ook zij in Ons één zijn; opdat de wereld geloove, dat Gij Mij gezonden hebt, ligt er eene gedachte in zulk streven die sympathiek is. De verbroekeling van het godsdienstig en kerkelijk leven is niet het ideaal, integendeel, zij moet ons smarten. Eenheidsbewegingen zijn er in den loop der historie zeer vele geweest! In het midden van de 17de eeuw zaten de pogingen die gedaan werden tot vereeniging tusschen Gereformeerden en Lutherischen in de lucht. Een zekere Johannes Duraeus reisde daarvoor schier heel de wereld af. Een en ander maal trachtte hij in het midden der 17de eeuw te Genève en Leiden steun te vinden voor zijn bemoeiingen. Terzelfder tijd werkte een zekere Cornelius Dunganus, predikant te Jutphaas om de scheuring en verdeeldheid onder Remonstranten en Contra-Remonstranten weg te nemen. Ook in latere tijden werden hier en elders steeds pogingen gedaan tot vereeniging tusschen gescheiden levende kerkengroepen. Wij staan alle die pogingen tegen, welke voortkomen uit onverschilligheid of liever uit vijandschap omtrent de leer, waarbij de belijdenisschriften het loodje moeten leggen. Geen Gereformeerde stond sympathiek tegenover de eenheidsbeweging die de Uniete Kerk in Duitschland heeft doen geboren worden. Geen waar Hervormde voelde in den aanvang van de vorige eeuw hier te lande warm voor de pogingen om Remonstranten en Hervormden te vereenigen. Doch er was reden om God te danken, toen de Christelijke Afgescheidene Kerk in '69 te Middelburg vereenigde met de Kruisgemeenten. Heerlijk rijke vruchten heeft de vereeniging van '92 te Amsterdam afgeworpen. Bij die gescheiden groepen was eenheid in de leer. Een Heere, één geloof, één doop. Gezegend zij elke beweging die onder zulke omstandigheden tot eenheid voert! Dan is zij vrucht van eene verwakking van geestelijk leven bij de geloovigen. De beweging in Midden-Europa, die ook in het kerkelijk leven willen centraliseeren is geen vrucht van zulk eene verwakking. Integendeel, zij scheurt gewelddadig vaneen wat bij elkander behoort volgens traditie en naar belijdenis en kerkvorm. Zij wil samenvoegen wat misschien nooit samen zal groeien. In Engeland openbaart zich een verlangen naar vereeniging van wat eeuwen lang gescheiden heeft geleefd uit gansch andere overwegingen. Telkens verheft zich in de historie een geest, die staat naar vereeniging en hereeniging, als de wereld vaneen ligt gescheurd door vroesselijke oorlogen. Zoo was dit het geval na de herhaalde oorlogen in den loop der 17de eeuw; eveneens verlangde men naar eenheid na de ontzaglijke revolutie, en ook thans, nu de gansche menscheid verdeeld is, en de ras-senhaat meer dan een religieus volkeren en de burgers van een zelfde land verdeeld houdt, is er een heimwee naar vereeniging. Gaarne laat men zich leiden door een herder als die den staf maar voert van liefheijd en saambinder. Een grootsche beweging van zulk een karakter is gaande in landen van Engelsch sprekende volkeren. Een conferentie van twee honderd twee en vijftig bisschoppen der Episcopale Kerk heeft een oproep gedaan, die van ongemene groote beteekenis is